

3. Qobilova, E. B., Toshpolatova, S., Muhammadjonova, M., Muninova, M., Baxromova, M., & Rahimova, D. (2023). QADIMIY MUSIQIY SAN'ATNING SHAKLLANISH JARAYONI. *Science and innovation*, 2(Special Issue 14), 560-565.
4. Kobilova, E. B. (2022). Classical music and youth education. *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities*, 12(9), 126-130.
5. Qobilova, E. (2023). Forming a sense of internationality in students through the traditional music of Azerbaijan. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3, 127-132.
6. Кобилова, Е. (2025). THE ROLE OF THE OPERA GENRE IN THE SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF STUDENTS. *Международный мультидисциплинарный журнал исследований и разработок*, 1(1), 156-159.
7. E'zozxon, Q., Teshaboyeva, Z., & Ergasheva, S. D. (2024). HOZIRGI O'ZBEK HIKOYACHILIGINING YETAKCHI TAMOYILLARI. *University Research Base*, 46-49.
8. Otto, M., & Thornton, J. (2024). TA'LIMDA MUSIQA O'QITISHNING AHAMIYATI. *QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 12, 99-100.
9. Qobilova, E., Xaydarova, I., & Gulnora, R. (2024). O'ZBEK XALQ AN'ANALARI-TARBIYA OMILI. *SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 3(26), 192-195.
10. Qobilova, E. (2024). MUSIQA ONG VA HISLAR O'RTASIDAGI VOSITACHIDIR. *Pedagogikada ilmiy izlanishlar*, 2(1), 28-31.
11. Qobilova, E. (2024). THE PLACE OF FOLK SONGS IN ISAJAN SULTAN'S STORIES. *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research*, 4(02), 44-49.
12. Qobilova, E. (2024). THE IMPORTANCE OF MUSIC TEACHING IN EDUCATION. *QO'QON UNIVERSITY NEWSLETTER*, 12, 99-100.
13. Qobilova, E. (2024). The Significance Of Interdisciplinary Connection In The Formation Of Music Literacy In Children With Hearing Defect In Music Lessons. *Uzbekistan Educational Research Journal*, 1(1).

TALABALARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI

G'afforjon Ro'zmatovich Rahmonov,
Qo'qon universiteti dotsenti,
filologiya fanlari bo'yicha
falsafa doktori (PhD)
gafforjon1968@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu tezis talabalarning kommunikativ kompetensiyalarini badiiy estetik tafakkurni shakllantirish hamda rivojlantirish orqali amalga oshirishiga

bag'ishlangan. Uning asosiy maqsadi - talabalarning kommunikativ kompetentlarini badiiy-nutqiy faoliyat mashg'ulotlari orqali axloqiy va ma'naviy tarbiyasini takomillashtirish, ularga pedagogik faoliyatda qo'llash mumkin bo'lgan yangi metodik yondashuvlardan boxabar etishdir.

Kalit so'zlar: Kommunikativ kompetensiya, badiiy estetik tafakkur, kommunikativ bilim, ko'nikma va malakalar tizimi, shaxsiy ish uslublari, qobiliyatlar, v psixologik nuqson.

Аннотация

Данная теза посвящена формированию и развитию коммуникативной компетенции студентов через художественно-эстетическое мышление. Основная цель – совершенствование нравственного и духовного воспитания студентов путем художественно-речевой деятельности, а также ознакомление их с новыми методическими подходами, применимыми в педагогической практике.

Ключевые слова: Коммуникативная компетенция, художественно-эстетическое мышление, коммуникативные знания, система навыков и умений, индивидуальные стили работы, способности, психологические недостатки.

Abstract

This thesis is devoted to the development of students' communicative competence through artistic and aesthetic thinking. Its main goal is to improve moral and spiritual education through artistic and speech activities, as well as to introduce new methodological approaches applicable in pedagogical practice.

Key words: Communicative competence, artistic and aesthetic thinking, communicative knowledge, system of skills and abilities, individual working styles, abilities, psychological deficiencies.

Talabalarning kommunikativ kompetensiyalarini badiiy estetik tafakkurni shakllantirish hamda rivojlantirish orqali amalga oshiriladi.

Talabada kommunikativ bilim, ko'nikma va malakalar tizimi, ularning barqarorligi, shakllangan shaxsiy ish uslublari mavjud emasligiga asoslanib, ularni jiddiy tekshirib, tashxis qilmasdan turib, shoshilinch tarzda unda qobiliyatlar yo'q degan xulosa chiqarish oliy maktab o'qituvchisining qo'pol psixologik nuqsoni hisoblanadi.

Bolalik davrida u yoki bu qobiliyatlarning atrof-muhitdagi odamlar tomonidan tan olinmaganligi, keyinchalik xuddi ana shu qobiliyatlari tufayli jahonda munosib shon-shuhrat qozonishga musharraf bo'lgan juda ko'p allomalarning nomi olamda mashhur, chunonchi, Albert Eynshteyn (nisbiylik

nazariyasi asoschisi), Nikolay Lobachevskiy (yangi geometriya yo'nalishi asoschisi) va boshqalar o'qishida genial olim bo'lib voyaga etishishi dalolatnomasi yo'q edi.

Qobiliyatlar bilim, ko'nikma va malakalarda aks etmaydi, balki ularni egallash dinamikasida namoyon bo'ladi. Faoliyat uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish jarayonida yuzaga chiqadigan farqlar qobiliyatlar to'g'risida mulohaza yuritish imkonini beradi [1.12].

Demak, shaxsning faoliyatini muvaffaqiyatli amalga oshirish sharti hisoblangan, bilim, ko'nikma va malakalarni egallash dinamikasida yuzaga chiqadigan farqlarda namoyon bo'ladigan individual psixologik xususiyati qobiliyatlar deyiladi.

Ushbu xususiyatni aniqlash uchun ba'zi bir omillarni tahlil qilish maqsadga muvofiq;

a) shaxsning muayyan sifatlari yig'indisi belgilangan vaqt oralig'ida egallagan faoliyati talablariga javob bersa, unda mazkur faoliyatga nisbatan qobiliyati mavjuddir;

b) inson shunday holatlarda faoliyat talabiga javob bera olmasa, psixologik sifatlari, ya'ni qobiliyatlar mavjud emasdir (juda zaifdir) [2.14].

Lekin bunday xususiyatli shaxs ko'nikma va malakalarni egallay olmaydi, degan ma'no anglatmaydi, biroq ularni egallash vaqti cho'zilib ketadi, xolos. Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature review). Qobiliyat — insonning individual salohiyati, imkoniyatlari. Qobiliyat bilimdan keskin farqlanadi, bilim mutolaa natijasi hisoblansa qobiliyat shaxsning psixologik va fiziologik tuzilishining xususiyati sanaladi.

Qobiliyat ko'nikma, malakadan farq qiladi. Qobiliyat insonga berilgan in'om sifatida qaraladi. Aksariyat ilmiy manbalarda mohirlik bilan qobiliyat qiyoslanadi. Qobiliyat inson tomonidan ko'nikma va malakalarning egallanishi jarayonida takomillashib boradi. Har qanday qobiliyat turi shaxsga tegishli murakkab psixologik tushunchadan tashkil topgan bo'lib, u faoliyatning talablariga mutanosib xususiyatlar tizimini o'z ichiga oladi [3.15].

Shuning uchun qobiliyat deganda birorta xususiyatning o'zini emas, balki shaxs faoliyatining talablariga javob bera oladigan va shu faoliyatda yuqori ko'rsatkichlarga erishishni ta'minlashga imkoniyat beradigan xususiyatlar sintezini tushunmoq lozim. Barcha qobiliyat uchun tayanch xususiyat — kuzatuvchanlikda, ya'ni insonni fahmlash, obyektidan u yoki bu alomatlarni ko'ra bilish, ajrata olish ko'nikmasidir.

Qobiliyatning etakchi xususiyatlaridan biri — narsa va hodisalar mohiyatini ijodiy tasavvur qilishdir. U shaxsning shakllanishi va rivojlanishi natijasi bo'lishi

bilan birga, tabiiy manbaga ham ega. Bu tabiiy manba ko'pincha zehn tushunchasi bilan yuritiladi. Zehn muayyan bir faoliyatga yoki ko'pgina narsalarga nisbatan ortiqcha qiziquvchanlikda, moyillikda, intilishda namoyon bo'ladi. Zehn nishonalari deganda qobiliyat ichki imkoniyatlarining tabiiy asosini tushunish lozim. U ishtiyoq, moyillik, mehnatsevarlik, ishchanlik, talabchanlik kabilarning mahsulidir. Qobiliyat umumiy va maxsus turkumlarga ajratiladi.

Umumiy qobiliyat deganda yuksak aqliy imkoniyat va taraqqiyot tushuniladi. Qobiliyat tabiiy ravishda shakllanishi va muayyan reja asosida rivojlantirilishi mumkin. Qobiliyatni ma'lum faoliyatga moyillik yoki intilish orqali, tabiiy zehn nishonalari aniqlash, mutaxassis rahbarligida uzluksiz faoliyatga jalb etish, qobiliyatni takomillashtirishning maxsus vositalarini qo'llash, shaxsning faollik alomatlarini maksimal darajada rivojlantirish, inson shaxsiga alohida yondashuvni umumiy talablar bilan uyg'unlikda olib borish va boshqa orqali rivojlantirish yo'llari mavjud.

Qobiliyatning yuqori darajasi iste'dod va talantda namoyon bo'ladi. Qobiliyatlar, aslida, tug'ma bo'ladi. Qobiliyat tug'ma bo'lsada uning rivojlanishi ijtimoiy muhitga ham bog'liq bo'ladi. Tahlil va natijalar (Analysis and results).Intellectual qobiliyatlarni rivojlantirish. Umuman olganda, aql barcha bilim jarayonlarining tizimi, ya'ni fikrlash, histuyg'ular, xotiralar, hislar, e'tibor, hislar va tasavvurlar kabi tushuniladi [3.21].

Fikrlash tushunchasi insonni o'zgaruvchan hayot sharoitlariga moslashtirish uchun zarur bo'lgan xulq-atvor xususiyatlarini umumlashtirishga yordam beradi. Hayot muammolarini hal qilish qobiliyatini, og'zaki (o'qish tushunchasi, tarjimai hol) va amaliy bilimlarni (maqsadlarga erishish qobiliyatini) aniqlash. Shunday qilib, aqlni fikrlash apparatlarining muayyan bosqichi deb hisoblash mumkin. O'z navbatida, intellektual faoliyat qobiliyati kiruvchi axborotni idrok etish va qayta ishlashning o'ziga xos xususiyatlarining kombinatsiyasi hisoblanadi.

Insonning intellektual qobiliyatlari tuzilishi shunday:

1. Depozit - bu miyaning strukturasi asosida
2. Umumiy, har qanday faoliyatda teng namoyon bo'ladi - xotira , o'rganish, diqqat-e'tibor.
3. Maxsus - muayyan faoliyat turlari uchun talab qilinadi. Masalan, musiqiy quloq yoki tijoriy tushunish.
4. Maxsus va umumiy maqsadlar asosida rivojlanayotgan guruh.
5. Kasb-hunar qobiliyatlari, ular mehnat jarayonlarida namoyon bo'ladi [4.10]. Uzoq vaqt davomida inson o'zgarishi mumkin bo'lmagan ma'lum bir ong bilan tug'ilgan deb hisoblar edi.

Keyinchalik, o'zgarishsiz bazalar mavjudligi ma'lum bo'ldi, lekin biz ushbu ko'nikmalarning ko'pchiligiga o'zimiz javob beramiz. Intellektual qobiliyatlarning eng tezkor rivojlanishi boshqaruvchilik faoliyatida, albatta, har bir kishi kamida ikki kishini bo'ysunish bilan qabul qilib, jadallik bilan rivojlana boshladi. Kommunikativ qobiliyat – bu pedagogik o'zaro harakat sohasida maxsus ko'rinishga ega bo'lgan muloqotga qobiliyatlikdir.

Psixologik adabiyotlarda kommunikativ qobiliyatlarning bir qancha turlari ajratib ko'rsatiladi: 1) insonning insonni tushuna olishi (insonni shaxs sifatida, uning alohida jihatlarini, motiv va ehtiyojlarini baholash, tashqi xulq-atvorini ichki olami bilan bog'liqlikda ko'rib chiqish, yuz, qo'l, gavda harakatlarini “o'qish” ko'nikmasi) 2) insonni o'z-o'zini anglay olishi (o'z bilimi, qobiliyati, o'z xarakteri va boshqa qirralarini baholash, inson boshqalar tomonidan qay tarzda qabul qilinishi va atrofdagilar ko'zi bilan baholash); 3) muloqot vaziyatini to'g'ri baholay olish ko'nikmasi (mavjud holatni kuzatish, uning namoyon bo'lish belgilari haqida ko'proq axborotlarni ajarata olish, ularga e'tiborni qaratish, yuzaga kelayotgan vaziyatning ijtimoiy va psixologik mohiyatini to'g'ri idrok etish va baholash) [.123].

Demak, kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirish estetik tarbiyaning asosiy elementi hisoblanadi: O'z fikrini ifodalash, aniq va qiziqarli muloqot qilish, ijodiy jarayonda o'zaro munosabatda bo'lish – bularning barchasi estetik idrok etish va shaxs rivojlanishi bilan uzviy bog'liqdir. Bu jarayonda esa talabalarning individual xususiyatlarini hisobga olish muhim sanaladi. Talabalarning temperamentlari, o'rganish uslublari va nutq rivojlanish darajalari har xil. Kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish uchun qulay va samarali muhit yaratish uchun ushbu xususiyatlarni hisobga olgan holda usul va uslublarni tanlash kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Azizxodjaeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat (o'quv qo'llanma) . –T., 2006.
2. Зиёмухаммедов Б. Педагогик махорат асослари. (ўқув қўлланма). -Т., 2009.
3. Ташпулатова, Д. М. (2023). Халқаро таълим дастурлари асосида интеграцион ўқитиш механизмлари. Образование наука и инновационные идеи в мире, 18(3), 53-63.
4. Tashpulatova, D. M., Salomova, M. K. (2023). Integration of primary education disciplines learning problem. International scientific-online conference INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 16(1), 140-144.
5. <http://www.ziyonet.uz>